ligt, het Venlo, circa 10 m + N.A.P., beseft men iets van de ramp. De kerk moest gezuiverd en hersteld worden. „Noch voor een mandt betaelt seeven stuyvers die men bruyct om de aerde ende onreijnichtheden uuyt de kercke te doen alst nodich es daeromme hyer
— 0 — VII st.
Item noch betaelt Pott voor de aerde uuyt de kercke te doen ende voorts geopende graven mitz de ingevallen toe te leggen daervoor twee gulden II £
Item noch om de roesters aent kerckhoff te verdyepen betaelt ses stuyvers — 0 — VI st.
Item noch betaelt twee gulden voor arbeytsloon van de kerck te schueren ende schoen te maecken mitz oeck graftsteden te verleggen die gedistrueert waren doen de naebuijren wederom uuyt de kerck nae tgroet water vertogen, alzoe hyer twee gulden II £ — 0 —"
(fo 4 en 5)

De 16de eeuw eindigde in Veenendaal zeer in mineur....

D. PHILIPS

OOK STRAATNAMEN ZIJN MONUMENTEN

Nu in alle steden en nagenoeg elk dorp de aanleg van nieuwe straten aan de orde is, duikt het vraagstuk der straat-naamgeving op. Het woord „vraagstuk" zal menigeen te gewichtig klinken. Er zijn dan ook plaatsen, waar de overheid met de naamgeving gauw klaar is. De prinsessen uit ons koninklijk gezin blijken bij straatnamen dankbare „objecten" te wezen. Bloemen bevatten eveneens een keur van mogelijkheden. Daarna komen de zeehelden. En Rembrandt met zijn kunstbroeders zijn er óók nog!

Indien men te werk gaat volgens dit systeem, is er inderdaad van een probleem op het gebied der straat-naamgeving geen sprake. Meesjokken met de massa zal steeds de gemakkelijkste weg zijn. En zoals in vele dorpen de nieuwe huizen in geen enkel opzicht verschillen van de nieuwe huizen in andere plaatsen, zo dragen de straten, waarin zij staan, ook dezelfde namen: Prinses Margrietlaan, Tulpstraat, De Ruyterplein, Frans Halslaan.

Maar er zijn gelukkig gemeentebesturen, die zich tegen deze uniformiteit verzetten. Zij weten, dat straatnamen meestal eeuwen moeten verduren, zodat het toch niet zonder zin is er even over na te denken. Het college van burgemeester en wethouders beraadt zich nauwgezet over de vraag welke straatnamen in de lokale situatie het best zouden passen. En wanneer men dit doet, dan vallen de prinsessen (hoe lief wij ze hebben!), de bloemen, de zeehelden en de mannen van het penseel altijd af. Tenzij deze personen in een bijzondere relatie met de plaats hebben gestaan. Het kan ook zijn, dat er een andere voor de hand liggende reden is, waarom men hen speciaal door mid-

del van een straatnaam wil vereren. Doorgaans is hiervan echter geen sprake, maar geeft men volkomen willekeurig deze namen.

Het verzet tegen namen van beroemde personen is niet altijd steekhoudend. Tot op zekere hoogte valt het namelijk te verdedigen, dat historische figuren op nationaal niveau plaats voor plaats worden geëerd. Voor de steden geldt als praktische overweging, dat men, wanneer het gaat om naamgeving voor een hele wijk, gemakshalve de telgen van het Oranjehuis, zeehelden, staatslieden, dichters e.d. bij elkaar neemt. Met een minimum aan algemene ontwikkeling kan men zich dan vrij gemakkelijk oriënteren in allerlei stadswijken. Deze methode is altijd nog verkieslijker dan het Amerikaanse systeem van genummerde straten.

Ook in ander opzicht kunnen die groepsnamen een historische betekenis hebben. In het begin van deze eeuw zijn in de grote steden Zuidafrikaanse namen sterk in zwang geweest. Paul Kruger komt men overal tegen (in Utrecht heeft dat zin, omdat hij hier nog enige tijd gewoond heeft) en met hem vele andere Boerenleiders, plaats- en riviernamen in Zuid-Afrika. Vooral Den Haag heeft er een enorme collectie van. Maar als zodanig herinneren deze wijken aan het meeleven van het Nederlandse volk met de Zuidafrikaanse Boeren in de jaren rond 1900. Op dezelfde manier houden de „Indische buurten" in gedachtenis de eilanden en landstreken van de Archipel, die eens tot het rijk der Nederlanden behoorden.

Ook bloemennamen behoeven niet altijd contrabande te zijn. Hoewel wij ons hier behoren te beperken tot het terrein van Oud-Utrecht, zal een enkel voorbeeld van buiten de provincie wel geoorloofd zijn. In de Bollenstreek behoeft de tulp niet geweerd te worden als het om benaming van nieuwe straten gaat. In Aalsmeer, waar de handel in snijbloemen een belangrijke inkomstenbron is, behoeft niemand de aanwezigheid van een bloemenkwartier af te wijzen. En in Emmeloord is het beslist niet zonder zin de Lisdoddestraat en de Moerasandijviestraat te hebben, omdat deze gewassen daar vroeger groeiden. De Zeedistel- en de Duindoornstraat zijn voor Terschelling niet ongepast. Op die manier voortgaande heeft men nog heel wat mogelijkheden om algemene namen toch terecht aan te brengen.

In de meeste gevallen verdient het evenwel de voorkeur om in straatnamen de plaatselijke historie te doen voortleven. Dit is ook de les van zoveel eeuwenoude straatnamen, die de herinnering bewaren aan een persoon, een gebouw, een toestand van lang geleden, maar onlosmakelijk verbonden met de plek waar de straat ligt. Daarom is het zinvol om bij de aanleg van nieuwe woonwijken namen te kiezen, die voor de thans bebouwde gronden in de volksmond al golden; de keus is dan meestal groot genoeg, want niet alleen kan men de vroegere lokale veldnamen kiezen, maar ook namen van aldaar vroeger gestaan hebbende boerderijen of namen van bekende boerengeslachten, die ter plaatse woonden. Een goed voorbeeld hiervan vindt men in de Weerd in Utrecht bij de straatnamen rond Oudenoord. Deze „natuurlijke" manier van straat-naamgeving is de beste om de plaatselijke historie

vast te houden, al stijgt zij ogenschijnlijk niet boven het alledaagse uit.

Daarop volgt de methode, die ook aanbeveling verdient, namelijk om plaatselijke grootheden uit vroeger en later tijd in straatnamen te doen voortleven. De Bilt, IJsselstein en Mijdrecht hebben daar de laatste tijd goede voorbeelden van laten zien.

Een derde manier om de straat-naamgeving in de plaatselijke sfeer te houden, zonder dat men zich in de historie begeeft, laat De Bilt zien. Daar heeft men onlangs enige namen gekozen, die aan de meteorologie ontleend zijn. Zo worden de banden van De Bilt met het K.N.M.I. nauwer aangehaald. Dit heeft meer zin, dan wat in Utrecht gebeurde, waar een edelstenenwijk aan het verrijzen is, terwijl Utrecht toch nooit een diamantindustrie of iets dergelijks heeft gehad.

Behalve dat de naamgeving van belang is, moet ook het behoud van bestaande namen als een „levensvoorwaarde" voor dorp of stad gezien worden; althans wanneer het om namen gaat, die daar eens pasten. Zo werd in 1948 te Zeist de Pompweg veranderd in Johan de Meesterstraat. B. en W. redeneerden, dat de pomp, die hier eenmaal stond, al lang verdwenen is, zodat het geen zin had om die naam te handhaven. Vermoedelijk had Johan de Meester, eens inwoner van Zeist, zich het meest gestoten aan deze kortzichtigheid. Hij zou het misschien een „zonde in het deftige dorp" gevonden hebben.

Op dit gebied laat Zeist zich trouwens niet van zijn beste kant zien. Het had vorig jaar niet veel gescheeld of de straatnaam „Het Rond" was verdwenen. De Donkerelaan — verbinding tussen Rond en Slotlaan — werd door de Slotlaan geannexeerd. Hoezeer ook verklaarbaar, dat men twee in elkaars verlengde gelegen straten van dezelfde naam voorziet, is het historisch bekeken tot schade, dat deze naam verdween. Waarom hem dan niet als „ondertitel" gehandhaafd op het naambordje, zoals in Utrecht de Runnebaan als onderdeel van de Nieuwe Gracht? In dezelfde raadszitting, die de Donkerelaan wipte, besloot men om de nu bestaande Prins Bernhardlaan niet Kerckebospad te noemen, zoals was voorgesteld. Zelfs met de verklaring, dat in het Dijnselburgplan een nieuwe Prins Bernhardlaan zou komen, had het Kerckebospad geen kans! Wellicht kan de Van de Pollstichting, die in de korte tijd van haar bestaan al zoveel in het belang van de Zeister historie kon doen, zich ook in dit opzicht verdienstelijk maken.

Te Soest is het niet veel anders gesteld. Allerlei historische namen zijn daar vervangen door namen van geringe waarde. We denken aan de Heetakkerweg, genoemd naar een oeroud veldstuk op de Eng (Heetakker = heide-akker), die tot Verlengde Talmalaan werd, aan de reeds uit de middeleeuwen daterende Turfweg (thans Waldeck Pyrmontlaan), waarlangs de turf uit het Soester Veen werd vervoerd, de Holle Weg, later Spoorlaan, thans Prins Bernhardlaan geheten, de Teutsteeg, gelegen in de Teut (= puntig toelopend stuk), omgedoopt in Korte Melmweg, de Nieuwe Steeg die tot Stadhouderslaan werd, de typische Doodweg, waarlangs in oude tijden de lijkstoeten naar het kerkhof togen, en die waarschijnlijk vanwege de griezeligheid van de naam in Torenstraat veranderd werd. Verder heet de Koude Hoek

thans Eikenlaan en zo zou er meer te noemen zijn.

De Soester Courant van 6 januari 1956, waaraan we deze gegevens ontlenen, voegt er bij dat er gelukkig nog een aantal oude wegnamen bewaard zijn. Voor de toekomst is er keus genoeg, schrijft het blad, „het Soester land en het Soester verleden bieden nog een schat van namen, die bij de straatnaamgeving gebruikt zouden kunnen worden. Vrijwel elk akkertje en elk stukje wei, elk steegje en elk heuveltje enz. hebben van ouds hier in Soest eigen namen gedragen, die soms zeer karakteristiek zijn. We denken bij voorbeeld op de Eng aan: 't Houteinde, de Veluwe, de Hornberg, de Molenboom, de Bremert, de Heiberg, de Pratter, de Riesberg, de Delakker, het Klinkveld, de Bree, de Driest, de Doornboom, de Bijl, de Haag, 't Kromme morgen, Naaienberg enzovoort.

In de streek van Soestdijk en 't Hart vinden we namen als de Roeken, de Ringelbeekse Velden, de Kriekskamp, Kamerbeek, Elbertenakker, 't Duinkampje, 't Waterstuk, Frankenkamp, Potakker, Ganzenberg, Snellenbergsveld, Groen Ooi. Dergelijke namen vinden we praktisch over het hele Soester grondgebied."

Een andere zaak betreft de „achternaam" van de straten. Wij zijn gewend aan „straat", „laan", „plein". De steeg verdwijnt steeds meer, helaas. Oude mensen in Utrecht mogen het nog over de Domsteeg hebben, zij is al vele decennia een straat geworden, en met haar tientallen andere stegen. Zelfs de laatste jaren heeft men zich weer met een energie, een betere zaak waardig, op de stegen geworpen. De drukker van ons blad bij voorbeeld, moet men niet meer in de Jeruzalemsteeg zoeken maar in de Jeruzalemstraat! De tussenoplossing „straatje" was blijkbaar nog te compromitterend.

Te Doorn, waar men ook met het vraagstuk van de straat-naamgeving zat, stuurde één onzer leden een ingezonden stuk naar de Doornse Courant. Hij deed daarin een aanval op de altijd gebezigde aanduidingen „straat", „laan", wees op de pogingen, die men in Den Haag doet om op dit gebied iets nieuws te vinden, en zei toen: „Als goed-Nederlandse woorden ter vermijding van straat noem ik: *hout* (Bezuidenhout, Noorderhout, Haarlemmerhout), *dreef, lei, rei* (Keizerlei in Antwerpen, Grasrei in Gent), *gas* (in Nijmegen nog algemeen in gebruik, maar vroeger ook in deze streek, denk aan de Utrechtse Massegast (verbastering van Marsegas = Koopmansstraat).

Verder zij genoemd: *oord* (in Utrecht: Hogenoord, Lagenoord, Oudenoord, Nyenoord). Weer een andere mogelijkheid vormt, wat Rotterdam deed: men noemde daar de ruimte bij het Groothandelsgebouw *Weena* zonder meer, naar het kasteel, dat daar oudtijds stond. Vroeger stond aan de Utrechtseweg in Zeist een aardig boerderijtje „de Blauwe Schorteldoek". Een beetje omgebouwd tot villa draagt dit ding thans de nietszeggende naam villa Lemannia. Maar is *schorteldoek* geen alleraardigste naam voor een straat in die omgeving? Zulke „heem"namen heeft Doorn en omgeving ook in behoorlijk groot aantal. Naar zulke namen wordt tegenwoordig ijverig gespeurd („veldnamen"). Het is even eenvoudig als exclusief, wanneer de aldus ver-

zamelde namen verwerkt worden in onze straatnamen."

Gelukkig wordt in deze geest reeds hier en daar gewerkt. Zo kregen in Hoograven te Utrecht enkele ingesloten huizenblokken de aanduiding *„hof"*. De Bilt kent al geruime tijd het Van Heemstra*kwartier*.

* * *

Te weinig schijnen de instanties, die over de naamgeving van straten gaan, in te zien, dat straatnamen de historie levend houden. Indien *wij* onze zin kregen, dan zouden de straatnamen, die in verband staan met de plaatselijke geschiedenis, regelrecht onder een instelling als Monumentenzorg vallen. Er zou dan geen enkele wijziging mogelijk zijn, tenzij daarvoor goedkeuring was verkregen. Want de onbeschermde positie van de straatnamen, heeft haar in de laatste halve eeuw al onnoemelijke schade berokkend.

DE J.

NOGMAALS OVER DE HAVENWIJK IN 1007 [1]

1 Ik beschouw het voorstel van mijn geachte opponente, om de „portus" nabij de Bakkersbrug te zoeken, als nog onvoldoende met het oog op het brandgevaar. Tegen deze plek bestaan ook nog andere bezwaren, waarvan ik het voornaamste acht, dat hier geen stroomvertakking bestond. In dit maandblad heb ik indertijd [2] aangetoond, dat het gedeelte Oudegracht tussen Bakkersbrug en Viebrug na 1165 gegraven is, en dat vroeger de Romeinse heerbaan de wateren ter weerszijden ervan scheidde. Een stroomsplitsing of een samenstroming was in die tijd een hoofdvereiste voor 't ontstaan van een handelswijk, zoals Dorestad, Tiel, Deventer, Doesburg en veel andere gevallen zouden aantonen, indien deze nauwkeuriger onderzocht werden. Men zal onze havenwijk van (vóór) 1007 derhalve elders moeten zoeken. „Trecht", de wijk nabij de Tolsteegspoort, voldeed wel aan deze eis, en aan nog andere.

2 U schreef: „de handelswijk.... moet zo dicht bij de kerkburgt zijn verrezen, dat degenen, die daar verbleven, bij het naderen van vijanden vlug en gemakkelijk lijf en goed binnen bisschop Balderiks burgt bergen konden". Dat was mij onbekend, want noch Balderik, noch Albert van Mets hebben dat meegedeeld. Bovendien heb ik nooit geweten dat die oude Trechtelingen in de 6e eeuw daaraan al dachten, want Balderiks burgt ontstond bijna vier eeuwen *later*. En vóór 718 bestond er nog geen Utrecht.[3] Die overoude voorgangers moeten vooruitziende lieden geweest zijn.

3 De 20e eeuwse Utrechters lijden wat aan ruimtevrees. Het vroeger zo mooie Vreeburg werd met kotten en keten (weliswaar in moderne kleuren geverfd!) bezet, en toen op de Neude eens een pakkist op be-

[1] Zie Mbl. Oud-Utr. 30—1957, 21/2, 46/8 en 55.
[2] Zie Mbl. Oud-Utr. 14—1939, 2 e.v., vooral 10.
[3] Dat blijkt uit Alkwin V. Willibrordi — en ditmaal is het zelfs waar ook.